

Water tegen de Russen

IJssellinie maakt Koude Oorlog tastbaar

Sinds twee jaar krijgen eindexamenleerlingen van het Christelijk Lyceum in Apeldoorn een gastcollege over de IJssellinie als uitwerking van het verdiepingsonderwerp 'Koude Oorlog'. In dezelfde week volgt dan een uitgebreide excursie naar de restanten van deze linie in Olst.

Olav Albers is docent aan het Christelijk Lyceum Apeldoorn. **Littie Diederik** werkt voor Stichting De IJssellinie.

De jongste waterlinie van Nederland is de IJssellinie. Van 1952 tot 1963 meende Nederland – en mét Nederland de NAVO – een mogelijke communistische invasie te kunnen voorkomen met een waterlinie. Voorzieningen werden getroffen om tussen Millingen en Kampen over een lengte van 127 km het land aan weerszijden van de IJssel onder water te zetten. Door het afsluiten van de Waal en de Rijn bij Nijmegen en Arnhem en van de IJssel bij Olst kon negen keer zoveel water als normaal door de IJssel gestuwd worden. Via zeven inlaatwerken en talloze coupures kon het water daarna het land inlopen. Een uitgekiend stelsel van sluisjes en dijken hield het water op de juiste hoogte. Tientallen bunkers, kazematten en luchtdoelstellingen zijn gebouwd ter verdediging van de waterstaatkundige werken, en ter afweer van de vijand.

Boven: De ingerichte ziekenzaal van het noodhospitaal van de IJssellinie.
Rechts: Kaart van de IJssellinie. Bron: Zandee.

Het plan tot de IJssellinie was ontstaan als direct gevolg van de oprichting van de NAVO. Als de westerse landen elkaar zouden helpen bij een mogelijke aanval, dan moesten daar ook inspanningen van die landen tegenover staan. Nederland moest eigenlijk twee divisies soldaten leveren. Dat was een onmogelijke opgave. Het was veel te duur, één divisie kostte destijds een miljoen gulden per jaar. En de Nederlandse soldaten die er waren, zaten in Indonesië. Nederland heeft toen als alternatief voor het inzetten van twee divisies soldaten voorgesteld een waterlinie te maken. In eerste instantie werd gedacht aan Maas en Waal, later verplaatste het plan naar de

IJssel aan de oostkant van het land. Nederland was immers destijds op deze hoogte het meest oostelijke NAVO-land. Duitsland was nog bezet gebied en maakte geen deel uit van de NAVO. Het had bovendien begin jaren vijftig geen leger.

Diepste geheim

Het plan voor de IJssellinie is in het diepste geheim gemaakt door minister-president Willem Drees en de ministers van Oorlog en van Waterstaat. Het werd niet behandeld in de Tweede Kamer, het stond niet in de Rijksbegroting, en het werd dus ook op Prinsjesdag niet behandeld. Provinciale Staten van Gelderland en Overijssel waren niet op de hoogte, net zomin als de gemeenteraden van de aanliggende gemeenten. Alleen de burgemeesters kenden de hoofdlijnen van het plan en wisten dat tot een mogelijke evacuatie bevolen zou kunnen worden.

Bewoners van de aanliggende gebieden waren al helemaal niet op de hoogte. Tot 1990 – het jaar van de hereniging van Duitsland – hebben aanwonenden van bijvoorbeeld de werken in Olst

niet geweten wat er gaande was in het militaire gebied pal naast hun huis. Hun was het verhaal verteld dat er een noodbrug werd gebouwd op de plek waar een stuw de IJssel af zou sluiten. Die noodbrug moest natuurlijk verdedigd worden, vandaar alle bunkertjes en kazematten.

Bij de inundatie van het land zouden 410.000 mensen moeten evacueren, waarvan 270.000 aan de oostzijde van de IJssel en 140.000 aan de westzijde. Dat zou totaal onverwachts en onvoorbereid moeten gebeuren. Er was nooit een rampenoefening gehouden en de mensen wisten van niets. Men had geen televisie en meestal geen telefoon. Er zou grotendeels lopend of met gevorderde bussen geëvacueerd zijn: auto's waren in die tijd een schaars goed.

Al in het begin van de jaren zestig werd de IJssellinie overbodig. Duitsland had weer een leger, en de verdedigingsgrens van de NAVO werd verder naar het oosten verplaatst. In 1964 werd de IJssellinie grotendeels afgebroken.

Restanten

Net ten zuiden van Olst zijn delen van de IJssellinie bewaard gebleven. Een commandobunker is ingericht met de oude radioapparatuur en de interne telefooncentrale. Een noodhospitaal is ingericht met behandelkamer, operatiekamer en ziekenzaal. Er is een volledig werkende machinekamer en aan de westzijde van de IJssel is een LAACC-bunker (*light anti aircraft control center*) nog volledig in oude staat en grotendeels ingericht. Ruim dertig kleine kazematten en luchtafweerstellingen zijn nog aanwezig, waarvan een aantal ook te bezoeken. Sluisjes en defensiedijken zijn aanwezig en zichtbaar. Het oorspronkelijke inlaatwerk is gereconstrueerd.

Dit alles maakt de IJssellinie tot een uitstekende excursiebestemming voor de bovenbouw van vmbo, havo en vwo. De reacties zijn meestal erg positief, en regelmatig nemen scholieren later contact op met de stichting om een scriptie, spreekbeurt of werkstuk verder voor te bereiden. ■

Links: Een van de ruimtes in de bunkers van de IJssellinie bij Olst.

Onder: De commandobunker van de IJssellinie in Olst.

Bezoek met een klas

Stichting De IJssellinie verzorgt rondleidingen in het gebied en presentaties. Ook verzorgt de stichting gastlessen voor middelbare scholieren (vwo 5/6, havo 4/5, vmbo 3/4). In de lessen wordt uitleg gegeven over de IJssellinie, over de politieke achtergronden voor het instellen ervan en op de sociale/maatschappelijke situatie in Nederland in de jaren vijftig; hoe heeft het geheim kunnen blijven?

Voor meer informatie over Stichting De IJssellinie, zie www.ijssellinie.info.

Voor meer informatie over rondleidingen en presentaties, neem contact op met Herman Logtenberg, coördinator rondleidingen via rondleiding@ijssellinie.nl. Voor meer informatie over de lessen van de stichting, neem contact op met Littie Diederer, coördinator werkgroep onderwijs via l.diederer@xs4all.nl.

